

AÇIK ARŞİV 1

FOTO GALATASARAY

Açık Arşiv 1

Foto Galatasaray

Araştırmacı / Sanatçı: Tayfun Serttaş

22 Kasım 2011 – 22 Ocak 2012

SALT Galata

Foto Galatasaray projesi, 1935'ten 1985'e kadar Beyoğlu Galatasaray'daki mütevazı stüdyosunda kesintisiz olarak fotoğrafçılık yapan Maryam Şahinyan'ın (1911, Sivas-1996, İstanbul) tüm mesleki arşivinin yeniden görselleştirilmesi üzerine kuruludur. Arşiv, Cumhuriyet sonrası İstanbul'un sosyo-kültürel haritasında gerçekleşen demografik dönüşümler ve tanıklık ettiği tarihsel dönem açısından benzersiz bir envanter olduğu kadar İstanbullu bir kadın stüdyo fotoğrafçısının yarım asırlık mesleki kariyerinin kronolojik bir iz düşümü niteliğindedir. Şahinyan, babasının, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Balkanlardan göç eden bir aileden devraldığı körukü ahşap fotoğraf makinesi ve 1985'e dek kullanmaya devam ettiği siyah-beyaz tabaka filmlerle Şahinyan, fotoğrafın geçirdiği tüm teknolojik dönüşümlere ve popüler gereksinimlere karşın âdeta zamanı askıya almış, teknik ve estetik prensiplerinde en küçük bir değişikliğe gitmeksizin emsalsiz bir görsel bütünlük yaratmıştır.

Foto Galatasaray'ın, tamamı siyah-beyaz negatif ve cam negatiflerden meydana gelen fiziksel arşivi, İstanbul'un yakın dönem klasik fotoğraf stüdyolarından bugüne eksiksiz şekilde ulaşabilmiş en nadir örneklerdendir. 1985'te Şahinyan'ın stüdyoyu devretmesinin ardından el değiştiren arşiv, Aras Yayıncılık'ın sahibi Yetivart Tomasyan'ın deposuna taşınmıştır. 25 yıllık bir bekleyişin ertesinde arşivde yer alan 200 bine yakın negatif, sanatçı/araştırmacı Tayfun Serttaş'ın oluşturduğu bir ekip tarafından iki yıllık bir sürede tasnif, temizlik, sayısallaştırma, sayısal

restorasyon ve kategorizasyon aşamalarından geçerek korunmaya alınmıştır.

Foto Galatasaray; Phebus, Andriomenos ya da Sabah gibi 19. yüzyıldan beri tanınan kimi seçkin fotoğraf stüdyoları kadar görünür olmamakla birlikte, stüdyonun sürekliliğini sağlayan orta ve alt sınıfların temsili açısından özel bir konuma sahiptir. Şahinyan'ın kadın, Ermeni ve dindar kimliği üzerinden sıkı sıkıya ilişkilendiği çevresi, diğer tüm İstanbul stüdyolarından farklı olarak Foto Galatasaray'ın daimi müşteri portföyünün sosyolojik zeminini belirler. Dört adet abartısız vesikalık dışında kendisine ait neredeyse hiç fotoğrafı bulunamayan Şahinyan, yaşamı boyunca fotoğraf makinesinin ardında kalarak her biri dikkat isteyen yüz binlerce fotoğraf çekip rötuşlamış, banyo ettiği tüm filmleri dikkatle numaralandırarak tarihlendirmişti. Yarım asırlık bir zaman dilimi içerisinde verdiği bu hizmet ile kent merkezindeki etnik, sosyal, kültürel, dinsel ve ekonomik dönüşümün tarafsız bir izleğini sürmüştü.

Öznelinin itinayla hazırlandıkları önemli merasimleri birer anı nesnesine dönüştüren fotoğraflardan sıradan vesikalıklara uzanan değişik içerikteki mizansenler, kültürel temsiliyet ihtiyacının yakın dönemin gündelik yaşam döngüsü içerisinde ne denli büyük anlamlar ifade ettiğinin kanıtıdır. 1942 Varlık Vergisi'nden 1974 Kıbrıs Savaşı'na farklı siyasal dönemleri içeren arşiv, kronolojiyle ters orantılı olarak İstanbul'da Rum, Yahudi ve Ermeni toplumları seyrelirken Anadolu'dan yeni göç edenlerin çoğalmasına; giyim kuşam, aksesuar ve saç modeli değişikliklerinden kent hayatındaki sınıfsal ve demografik yapıların dönüşümüne, şehre adaptasyon sürecinin kuşaklar arasında yol açtığı farklılaşmadan toplumsal cinsiyet normlarının fotoğrafa yansıyan prototiplerine ve elbette bir kadın fotoğrafçı olarak

SALT

Kurucu Garanti Bankası

Bankalar Caddesi 11

Karaköy 34420 İstanbul Türkiye

T +90 212 334 22 00

saltonline.org

Şahinyan'ın estetik alışkanlıklarına kadar farklı ilgilere açıktır.

Tayfun Serttaş'ın bilimsellik, merak ve rastlantısallığı bir araya getiren tutkulu araştırmacılığı, Yetvart Tomasyan'ın Foto Galatasaray'a dair anıları ve araştırma sürecine katılan asistanların projeye ilişkin hikâyelerini anlatan videolarla birlikte sunulan sergide, Serttaş tarafından hazırlanan enstalasyon binlerce imgeyi bir anlatı ve bir görme biçimine çeviriyor.

Proje kapsamında ayrıca, Aras Yayıncılık tarafından, Serttaş'ın editörlüğünde hazırlanan kapsamlı bir kitap da yayımlanacak. Öte yandan arşiv, 2012'de online olarak kamusal katılıma açılacak ve Foto Galatasaray stüdyosunda fotoğraf çektiği on binlerce kişinin kimliklendirilmesi sürecine geçilecek.

Foto Galatasaray Bohem Vakfı tarafından desteklenmektedir. Serginin mekânsal tasarımı SALT ve Mehmet Can Anbarlılar işbirliğinde yapılmıştır.

Açık Arşiv Hakkında

Bir *Açık Arşiv* projesi olarak Maryam Şahinyan'ın fotoğrafları üzerinden yeni bir yakın tarih okumasına olanak tanıyan *Foto Galatasaray*, tarihsel kesintilerle derinden etkilenen toplumsal hafızaya ilişkin kural koyucu saptamalar üzerine eleştirel bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır.

SALT Araştırma'nın seçilmiş projeleri, SALT Galata'da bu konuya adanmış olan Açık Arşiv mekânında sergilenerek yorumlanmaya açılmaktadır. *Foto Galatasaray* sergisiyle başlayan *Açık Arşiv* projesi, arşiv, demokrasi ve şeffaflık arasındaki muhtemel ilişkiyi irdeler ve arşiv olgusunun son yıllarda internet teknolojileriyle birlikte dağıtık ağlar üzerinde, katılımla zenginleşen ve çoklu kullanım sayesinde sürekli geliştirilen bir olguya dönüştüğü fikrini vurgular.

SALT, sürdürdüğü projeleri tartışmanın seyrine bırakarak arşivin hiçbir zaman tamamlanmayacak bir

olguyu olduğunu kabul eder ve ancak kullanıcıyla kesişim noktasında değer kazanabileceğini varsayar.

Maryam Şahinyan kimdir?

Tayfun Serttaş

Maryam Şahinyan, 1911 yılında Sivas'ın en görkemli sivil yapılarından Şahinyan Konağı'nda (Camlı Köşk) doğdu. Dedesi Agop Şahinyan Paşa, 1877'de kurulan ilk Osmanlı Parlamentosu Meclis-i Mebusan'da Sivas kentini temsil ediyordu. Milletvekili torunu olmanın sınıfsal ayrıcalıklarıyla dünyaya gelen Şahinyan'ın yaşamı, henüz küçük bir çocukken tanıklık ettiği 1915'in akabinde aniden değişti. Sivas'ın en köklü ve güçlü ailelerinden Şahinyanlar, bölgede sahip oldukları 30'a yakın köy, beş büyük un fabrikası, sayısız gayrimenkul ve kent merkezindeki Şahinyan Konağı'nı geride bırakarak, Samsun üzerinden İstanbul'a sığındılar. Harbiye'de mütevazı bir apartman dairesine taşınan Şahinyanlar için, Cumhuriyet döneminin getirdiği yeni koşullar altında bambaşka bir süreç başladı.

Gençlik yıllarında amatör olarak fotoğrafla ilgilenen baba Mihran Şahinyan, ailenin geçimini sağlayabilmek için 1933 senesinde, Beyoğlu'nda Yugoslav iki kardeş tarafından işletilen Foto Galatasaray'a ortak oldu. Mihran Şahinyan'ın, imparatorluk yıllarında dönemin burjuva gençlerine özgü bir hobi olarak heves ettiği fotoğraf, bu büyük şehirde onun ve ailesinin geleceğini tayin edecekti. İlkokulu Esayan Ermeni Okulu'nda tamamlayan Maryam Şahinyan, orta öğrenimine devam ettiği Sainte Pulchérie Fransız Lisesi'nden maddi imkânsızlıklar nedeniyle ayrılarak babasına işlerinde yardım etmeye başladı. 1936'da annesi Dikranuhi Hanım'ın ani ölümünün ardından aile içerisinde yapılan iş bölümüne göre, eğitim için ayrılan kısıtlı imkânlar erkek çocuklar için kullanılacak, kız çocuklar ise babalarına ya da ev işlerine

yardımcı olacaklardı. Kardeşlerinden farklı olarak erken yaşta babasından stüdyo fotoğrafçılığının tüm inceliklerini öğrenen Maryam Şahinyan, 1937 itibarıyla tüm ailenin ekonomik yükünü omuzlayarak stüdyoyu tek başına işletmeye karar verdi. Bu durum, dönemin muhafazakar koşulları altında İstanbullu birçok kadın açısından tercih nedeni sayılarak stüdyoya çeşitli avantajlar sağlayacaktı. Yaşamı boyunca hiç evlenmeyen ve çocuk sahibi olmayan Maryam Şahinyan, yarım asırlık meslek hayatında, Galatasaray'da üç ayrı mekânda işlettiği stüdyosunda kesintisiz olarak üretmeye devam etti.

Babasının, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Balkanlardan göç eden bir aileden devraldığı körüklü ahşap fotoğraf makinesi ve 1985'e dek kullanmaya devam ettiği siyah-beyaz tabaka filmlerle Maryam Şahinyan, fotoğrafın geçirdiği tüm teknolojik dönüşümlere karşın teknik ve estetik prensiplerinde en küçük bir değişikliğe gitmedi. Meslek yaşamının ilk gününden son gününe dek beyaz iş önlüğü giymeye ve gömlek kollarını koruyan siyah kolçaklar kullanmaya devam etti. Türkçe ve Ermenice'nin dışında iyi derecede Fransızca ve İtalyanca bilir, iş hayatında bu dillerin tümünü kullanırdı. Farklı kurumlarda görev yapmak üzere İstanbul'a yerleşen birçok rahibe, İtalyan sör, rahip, Ermeni Kalfayan Yetimhanesi ve Anarat Hıçutyun *kuyru* ile yakın arkadaştı ve yaşamı boyunca bu çevrelere bila ücret hizmet verdi. Stüdyosunun aktif biçimde faaliyet gösterdiği süreçte, 1942 Varlık Vergisi'nden 1974 Kıbrıs Savaşı'na farklı siyasal dönemlere ve İstanbul'un 50 yıllık zaman diliminde geçirdiği demografik ve sosyo-kültürel dönüşümlere tanıklık etti. 1985 yılında yaşlılık nedeniyle stüdyosunu devrettiğinde, geride 200 bine yakın görüntüyü kapsayan İstanbul'un en emsalsiz görsel arşivlerinden birini bırakmıştı. 1996 yılında Şişli Hanımefendi Sokak'taki evinde hayata gözlerini yumdu. Mezarı, Şişli Ermeni Mezarlığı'ndadır.